

Hudebníci.

(Detail z rukopisu knihovny Národního musea v Praze, sign. IV E 52.)

VÁCLAV FRANTIŠEK KOČMÁNEK

SEDM
INTERLUDIÍ

PRAHA 1953

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE V

Interludia (intermedia, mezihry) byly krátké fraškovité výstupy, které se vkládaly mezi jednotlivá jednání nebo i mezi jednotlivé scény vážných her. Takovým interludiem je na př. krátká fraška *Polapená nevěra* nebo výstup *Helluo a Judaeus* z biblické hry o Samsonovi (vytištěné r. 1608¹). Po Bílé hoře se interludia zpravují závislosti na vážných hrách a vyvíjejí se ve zvláštní literární druh. Nejčastěji je máme dochována jako frašky úplně samostatné, ale v *Komedii o turecký vojně* zapsané ve sborníku E. J. Košetického²) jsou jako interludia označeny žertovné výstupy, které dohromady tvoří druhé dějství této hry. Z toho je vidět, že proces osamostatnění interludia v samostatnou frašku byl pomalý.

Doba rozkvětu interludií sahá asi do konce 17. stol. Je to první fáze období po Bílé hoře, kdy ještě nenastala doba nehlubšího temna. Interludia se ztrácejí z literatury souběžně s tím, jak z kulturního života mizí drobné měšťanstvo, které bylo jejich hlavním konsumentem.

Interludia se hrávala hlavně o masopustě a o posvícení, kdy chodili po venkově kantoři a rektori škol (v předjaří na sv. Blažeje [3. února] a na sv. Řehoře [13. února] a na počátku zimy o sv. Martině [11. listopadu]) a prováděli divadelní hry a různé šprýmy, aby si tak přivydělali k nuznému sobotálesu. Herci v těchto hrách, které si kantoři často

¹) *Polapenou nevěru* nově vydali Josef Jireček (Staročeské divadelní hry, 1878, str. 161) a Josef Hrabák (Staročeské drama, 1950, str. 199).

²) *Komedii o turecký vojně* vydal Josef Hrabák (Lidové drama pobělohorské, 1951, str. 79)

sami skládali, bývali jejich žáci. Hrávalo se na dvorech nebo v hospodách, pro zpestření i za doprovodu hudby, tance a zpěvu.

Pobělohorské frašky jsou vyhraněny, pokud jde o volbu postav, o náměty i o postoj ke skutečnosti. Nejcharakterističtější jejich znak je v tom, že postavy — vesměs příslušníci selského prostředí — jsou hrubě karikovány, ale prostředí samo, jakož i lidový život, jsou při tom zobrazovány s primitivním realismem. V pozadí děje bývají soudobé události, zejména turecké války. Hry mají často mravokárnou tendenci, ale tato tendence není nutná; zdá se, že byla do nich vkládána jen proto, aby církevní vrchnost jejich provádění nezakázala a tím nepoškodila chudé kantory, kteří se na výtěžek z těchto her dlouho těšili.

Thematická vyhraněnost interludií je dána především příležitostí, při níž bývala interludia dávána; připoutání ke dvěma obdobím roku, k masopustu a k hodům, omezovalo náměty na několik situací, které se v obměnách stále vracely, jako opilství, nemoc z přejedení a námluvy. Při této námětové jednotvárnosti hrál jistě úlohu i ohled na publikum, kterému byly tyto hry určeny. Proti době před Bílou horou nastává totiž ve složení publika konsumujícího naši literaturu veliká změna. Zruinování městského stavu, dovršené Bílou horou, mělo za následek, že z kulturního života zmizela téměř přes noc vrstva patricijská. Patriciát, který vytvářel literaturu doby veleslavínské, není již schopen kulturně vést a literatura přechází do rukou drobného měšťanstva, blízkého svým způsobem života a často i svým původem lidu. Ke konci 17. stol. ztratí se i toto drobné měšťanstvo z kulturního života, ale po několik desetiletí po Bílé hoře je s ním ještě nutno počítat. Autoři pobělohorských interludií museli brát v úvahu vkus tohoto publika, které vystřídalo patriciát; pro náš literární vývoj je důležité, že to byl vkus namnoze blízký vkusu lidu.

Právě proto pobělohorská interludia zobrazují — jako snad žádné jiné soudobé památky — soudobý lidový život v jeho opravdové podobě. Není v nich sice pathosu „selských otčenášů“, ale zato jsou jejich obrazy konkrétní. Čtenáři při jejich četbě přímo defiluje před očima doba konce třicetileté války a léta poválečná, doba plná bídy, hladu a útlatku. Odraz není sice přímý a nelomený — už proto ne, že díla nebyla psána přímo lidem a pro lid — ale pozorné oko dovede za hu-

mornými scénami vystopovat prudký třídní boj mezi sedláky a jejich vykořisťovateli a pod nánosem smíchu vidět slzy utlačovaných.

Pro správné pochopení těchto interludií je ovšem nutno si dobře uvědomit, jak se utvářely sociální poměry v době, kdy naše interludia vznikala a byla dávána.

Bílá hora je dovršením vývoje, který sahá hluboko do 16. stol. Během 16. stol. chudne stále více nižší šlechta a města, a to se projevuje zostřováním třídních protikladů. Proti stále chudnoucí drobné šlechtě a upadajícím městům usilují Habsburkové o zcentralizovaný stát, v němž by vládli co možná absolutisticky. Vítězství jim přinesla Bílá hora, kde panovník, spojený s hrstkou nejbohatšího panstva cizího i domácího, zvítězil nad nekatolickou českou šlechtou a městy.

Po svém vítězství nastolil panovník absolutismus nejreakčnější povahy, neboť se opřel o několik feudálů a úplně rozmetal politickou a hospodářskou moc nižší šlechty a měst. To bylo rozhodující pro celý další vývoj našich zemí. Protože byla úplně zničena moc měst, roztála zároveň ona vrstva obyvatelstva, která v dané době byla jediná s to být nositelkou pokroku, a náš kulturní, politický a hospodářský vývoj byl vržen o celá století nazpět.

Nejtragičtější na bělohorském vítězství bylo to, že na zápas feudálů nejvíce doplatil lid, který na tomto zápase nebyl vlastně interesován. V českém povstání r. 1618 nešlo totiž o rozpoutání revoluce, která by chtěla nastolit nový sociální řád, nýbrž o pouhou vzpouru. Nebyl to boj o osvobození lidu, nýbrž boj o dvě různé formy ovládnutí feudální společnosti, při čemž vzbouřenci usilovali o formu stavovskou, panovník pak o formu absolutistickou, aniž některá z bojujících stran chtěla osvobodit lid. Žádná z obou stran neměla tak odvalu vtisknout lidu do rukou zbraň, protože se bála, že by ji mohl obrátit proti ní samé, a zápas byl vybojován žoldáky. V lidových masách ožívala sice husitská revoluční tradice, ale lid rychle poznával, že je mu stejně nepřátelská vzbouřená evangelická šlechta jako Habsburkové, neboť od žádné z bojujících stran nemůže očekávat nic jiného než bezohledné vykořisťování; a proto se bouřil i proti nekatolické šlechtě.

Třebaže povstání z let 1618—1620 bylo v podstatě bojem o moc mezi feudály, přece jen porážka evangelíků byla tíživá nejvíce pro lid. Lid byl vydán na milost a nemilost novému panstvu, mezinárodním dobro-

VI.
O JEDNOM SEDLÁKU HLOUPÝM

INTERMEDIUM O JEDNOM SEDLÁKU HLOUPÝM, JEHOŽTO MANŽELKA ⁵⁸⁷
PO SVÉ VŮLI MĚLA, ANO JEJ I PŘÁVALA, A KDYŽ NA TRH DO MĚSTA
S HOMOLKAMI ŠLA, JEMU K OPATROVÁNÍ DOBYTEK PORUČILA, TOTIŽ
KRÁVY A TELATA. ON PAK, KDYŽ NEDOBŘE HLÍDAL, NÝBRŽ DOBYTKU
JÍSTI NEDAL, SÁM DO KRČMY NA PIVO ŠEL, TEN DOBYTEK SE MU ZVĚŠEL
HLADEM; DÁLE CO Z TOHO BYLO, V DALŠÍCH VERŠÍCH LÉPE SE VYRO-
ZUMÍ

Osoby čtyry rozmlouvající jsou, totiž: 1. MARTA, toho sedláka žena,
jemuž jméno VÁVRA, třetí pak KRČMÁŘ a jeho žena HÁTA, krč-
mářka

Nyní počíná Marta, strojíce se na trh, k muži svému mluviti takto:

Vávro, poď sem bez meškání,
nechajíce zevlování,
nebt mám něco oznámiti,
ba i přísně poručiti,
5 poněvadž naše živnosti
hleděti musím s pilností,
na nás na voba honiti
a často co chrt běžeti;
ej, toť tobě oznamuji,
10 poněvadž jsme oba svoji,
že jsem já dne včerejšího,
to brzo času ranního,
tři pytle homolek švárných
nadělala notných, mastných,
15 je pak zejtra s ochotností,
bez všelijaké lenosti,
do města na trh povezu,
zas peněz domů přivezu,
a tak budem zase míti
20 spolu při čem živi býti.
Však tě, Vávro, napomínám,
jednou i po druhé kárám,
poněvadž sic děvky nemám,

na tebe se již spolím,
25 aby si k kravám do chlíva
pohlížel, nechaje piva,
jim časně dal jísti, pítí
a potom je podojiti.

Tolikéž i ta telátka,
30 v chlívě maloučká selátka
hled' hospodářsky spraviti,
abycht' mohla děkovati;
jináče kdyby se stalo,
zle by s tebou, Vávro, bylo.

35 Přisau, žeť by tě nohama
pošlapala prchlivost má,
a k tomu vezma notnou hůl
anebo z plotu dobrý kůl,
tak bych tě notně zmlátila
40 a nemotorně zdusila,
že by se musil čert smáti,
ba i stará jeho máti.

Vávra, manžel její, odpovídá:

Ó má Marto nejmilejší,
útěcho má nejmrzčejší,
45 jistě jsem povděčen z toho
starání tvého pilného,
že jak o sebe, tak o mně
pečuješ, toť jest milo mně.
O voba se pilně staráš,
50 má Martičko, dobře děláš,
ej, jistě dal tě mi tebe
všemohoucí Pán Bůh z nebe.
Nyní, co se pak tkne tvého
rozkazu velmi přísného,
55 chci jej rád v paměti mítí
a vůli tvou naplniti,
cos poručila spraviti,
bych mohl bití ujíti.

Protož, Martičko má milá,
60 by se ve zdraví vrátila,
toť bych sobě přál srdečně,
věřiž mi toho konečně!
Co se pak našich kraviček
tkne, též i těch jaloviček,
65 ano také i telátek,
maličkých, špatných selátek,
chci to vše podle rozkazu
tvého spraviti bez ourazu:
jísti, pítí tomu dáti

70 i také včas podojiti,
malá telátka spraviti,
ustela jim je zavřiti.
A tak, ty má milá Marta,
věř mi, byt' přišel i Bárta
75 a mně chtěl do krčmy vzíti,
nebudu chtítí s ním jíti,
pomnějíc na poručení
a tvé přísné rozkázání,
abych dobytka nezaved, ← *nezavedl do zahrady*
80 nás oba v škodu neuved.

Kdybychom toho neměli,
co bychom smutni dělali?
Musili bychom žebrati,
lidi v světě vytloukati!

85 Ale ty se neboj toho,
aby se stalo co zlého;
radši se hled' vodebrati
na trh, spíše pospíšiti,
ty homolky rozprodati,
90 jakž náleží zpeněžiti.

Vím sic o tom, že jsou chutný,
slaný i také dost mastný,
žádný na tě naříkati
nebude neb je haněti.

95 Víím, žes dobrá hospodyně,
přiideš z daleka v hodině — ← *nepřijí pomalu* 592
a tak již nemeškej jíti,
Bůh račiž tě provoditi!

Žena zase k muži: Hlediž se tak zachovati,

100 cos slíbil, skutkem splniti,
byť nebylo naříkání
neb nákýho hromování!
Nu, již se nyní dobře měj
a můj rozkaz v paměti měj!

Tuto Vávra sklopě hlavu po světnici chodí a myslí na to rozkázání, mezi tím mohl by se zatím tanec udělati; nyní Bárta přichází a k Vávrovi mluví:

105 Bůh zdař, Bůh zdař, Vávro, bratře,
můj upřímný, věrný kmotře!
Vidím tě neveselého,
jakoby trochu smutného,
že tak sklopě hlavu chodíš; 593

110 snad něco pilného myslíš?
Oznam mi, jakožto tvému
kmotru, vždycky upřímnému!

Vávra odpovídá: Bodej zdráv byl, kmotře milý,
můj upřímný v každou chvíli!

115 Praviš mně býti smutného
a velmi neveselého;
tak na mně přichází časem,
že mnohdykrát vesel nejsem,
nyní pak velmi se starám,

120 o hospodářství pěči mám
a mé Marty poručení
splnit řádně bez prodlení.

Dobytěk mi poručila
spravit, sama na trh jela,
125 tři pytle homolek vezla,
by peněz domů přivezla.
Pak myslím neníčko na ni,
bych jejímu rozkázání

594
mohl za dosti učiniti
130 a náležitě spraviti,
kravám jísti, píti dáti,
telatům pěkně ustlati.
Spravě to, sobě pokoj dám,
budu-li mít co, posnídám.

Bárta, krčmář, mluví:

135 Kmotře Vávro, copak myslíš,
ty se, tuším, ženy bojíš?
Že bys se za to nestyděl,
by dobytek spravovat měl,
což děvkám, ne tobě, sluší!
140 Na tebe vorba přísluší;
protož nech toho starání,
poď se mnou radši k snídání!
A načal jsem pivo starý,
věř mi, kmotře, žeť jest dobrý!

145 Vypijem as tři korbely,
posedíme spolu chvíli
a něco porozprávíme,
jak na panským robot máme.
Sic, tyť můžeš býti vesel, 595

150 by pak ani zrna nesel,
poněvadž tvá žena jela
na trh a homolky vezla;
přivezeť peníze domů
k potřebě, co víc, to k tomu.
155 Nechme již toho mluvení,
kažme si dát piva nyní.

Hej, hej, ženo Hátu, kde jsi?
Čerchman-liž tě leckams nosí?
Má milá, doma mi bejvej,

160 piva rychle korbel nalej!
Hnedky, ráda, s ochotností;
nu, vítejte, páni hosti!
Píte čistě, však dobrý jest,

Hátu mluví:

7
← *ty. jina' práce je pod
tvoou důstojností*

toť beru na svou víru, čest,
165 dnes jsem je teprv načala,
věník nyní vystrčila.

Dobrý myslí hledte býti
a notně vesele píti.
Bárta, krčmář: Nechajíc toho tlachání,
170 připímť, kmotře Vávro, nyní.
Vávra odpovídá: Bůhť požehnej, kmotře Bárto,
abyť byl k zdraví truňk tento.

Chci se sic s tebou napíti,
as hodinku poseděti,
175 a potom k své práci zase
navrátit se v brzkém čase.
Jednom abych já nezmeškal,
kdyby skoták domů přihnal.

Ač mi sic, kmotře, domlouváš,
180 s strany dobytka za zlé máš,
že jej mám sám spravovati —
darmo jest, musí tak býti.

meda se nic dělat →

Neb, poněvadž děvky nemám,
ženu na trhu v městě mám,
185 musím vše sám spravovati
a krávy opatrovati.

Nu, pí radši, kmotře milý,
jsem zde, tuším, hrubou chvíli:
musím nyní domů jíti,
190 dobytku dát jísti, píti;
já se k tobě potom zase
chci navrátit v brzkém čase.

Tuto mezi tím, jest-li muzika, může zahráti. Vávra nyní jde domů a přijda do chlíva uhlídá, an se krávy i telata zvěšely. Tu běží zase zpátkem ke krčmáři, jemu svou příhodu oznamuje.

Vávra mluví: Ach, přeběda mně, můj kmotře,
och, převelmi zle, můj bratře!
195 Nešťastně jsi mně k sobě zval,

596

597

kýž jsem tě radši nepoznal!
Co se nyní u mně stalo,
ach, ouvech, zle vykonalo:
neb jsou se krávy zvěšely,
200 snad tím, že stravy neměly!
Tam visejí i telata,
ach, přenešťastná chvíle ta!
Když jsem se měl k tobě bráti,
zapomněl jsem jísti dáti
205 i píti dobytku tomu.
Ach, již smutný nesmím domů;
kterakž mám ženy dočkati
— neb mně bude bítí, láti —
dejž mi medle radu k tomu!
210 Ať mohu pomoci tomu,
aspoň zas telata míti,
medle, co bych měl činiti?

Bárta, krčmář, odpovídá:

Co se, kmotře Vávro, staráš,
tak velmi hrubě naříkáš?
215 Hádej, jako by nevěděl,
co by zase činiti měl?
Vím, že máš doma slepice,
nepochybují i vejce,
a vídáváš, jak slepici
220 do kukaně sází s vejci
a vona mladá kuřátka
vysedí, pěkná holátka.
Ty pak na toto pozor dej
a rychle takto udělej:

225 vezmi docela za celo,
kolikť se telat zvěšelo,
tolik hlediž sejrů vzíti;
s nima do koše vsednouti,
notně pod sebe vundati,
230 na nich bedlivě seděti;

598

599

nebo, poněvadž slepice,
když již dají pod ni vejce,
z těch vajec mladé vysedí,
i takyť se u mně vidí,

235 že ty ovšem mnohem spíše,
v koši na sejřích seděvše,
mladá telata vysedíš;
ha, co k tomu, Vávro, pravíš?

Vávra zase mluví:

240 děkuji ti v tuto chvíli
nastokrát a ještě více,
mnohoť dobrého přejíce,
žeš mi dal takovou radu
v nynější mou zlou příhodu.

245 Chci se ti za to vším dobrým
odsloužiti, toť hle pravím,
nad to vejš a ještě více,
beze všech šprýmů mluvíce,
tři homolky chci ti dáti,
250 vím, že chceš na tom přestatí.

Nyní odejdu tím spíše
a pohledám doma koše;
nastela si slámy čistě,
sednu si bezpečně, jistě,
255 pod řit si čtyry sejry dám,
podle tvé rady udělám.

Vím, že se jinakč nestane
a tvá řeč pravá zůstane, ← *ukáže se, žeš mě
nebalomutil*
že já vysedím telátka,

260 podobná k prvním selátka.

Tuto ven vychází, hledá koše; mezitím muzika může hrát a on přichází
s košem, takto praví.

Vávra:

Hoj, hoj, nesu si notný koš,
přisau, stojí za bílej groš!
Počnu do něho sedati,

600

601

dobrého štěstí čekati.

265 Ahaž, což již notně sedím,
zdát mis, že sobě povolím!

Tuto žena přichází a jako by přišla z chlíva vidouc dobytek zvěšený, přijda s holí na muže, jako by o něm nevěděla, takto laje.

Marta, žena:

Ach, jakýž se to stal skutek,
jenž mi s sebou přines smutek!

Já jsoucí na trhu, smutná,

270 žena bídná, zarmoucená,
tomu zrádci, muži svému,
a lotru nešlechtnému
kázala jsem krav hlídati,
jak sluší opatrovati,

275 a k tomu též i telátka,
jsouc ještě malá selátka.

Von mi to pak všecko zvěšel,
nevím, kam jest, zrádce, ušel;
och, kýž ho mohu najíti,

280 neb se chci na něm pomstíti.

Tuto již obrátě se k němu, jako by ho našla, laje mu, a von na ni jako
hus syčí vztáhnouc ruku a dva prsty a vona ho pere, proč v tom koši sedí
a co tu dělá:

Zvyjednaný arcizrádce,
bodejž měl chlost od poprávce!

Troupe, zloději a kluku

a k tomu čarodejníku,

285 copak jsi, psí dílo, myslil,
že jsi dobytek voběsil?

I mohls se taky s nimi
voběsiti mezi nimi.

Copak jednom ty to myslíš,

290 že v tom koši co hřib sedíš?

Finis.

Tu jej bije a on utíká ze dveří, a tak se hra skoná.
Com. W. F. K. Cz.

602

III